16 éve elnök

ILYENKOR nyáron nem tudja visszafogni az ágy. Jókor reggel kel, magára szedi ruháit, végigsimítja gyérülő, ősz haját, s elindul a majorba. Szereti végignézni, hogyan kezdik a napot az állattenyésztők. Míg ott áll, magas homlokáról eltűnnek a barázdák. Csakhát még korábban elég volt, ha a faluban, Mátranovákon elvégezte dolgát, most három községnek elnöke Torják László. Mátranovák, Homokterenye és Nádújfalu az idén egyesült egyetlen szövetkezetté, több mint öt és félezer hold földdel, több száz taggal, Zagyva-völgye néven.

Pedig már nem fiatalember. Fél évszázadot hagyott maga mögött. Ebből tizenhat esztendőt a szövetkezetben töltött, mint elnök. Van a Mátra lankáin egy aprócska település, Cser-puszta. Mindössze negyven család lakja és hosszú ideig itt élt Torják László is. Ő alakította meg a pusztai emberek szövetkezetét, még 1949-ben. Mindössze hatan kezdtek gazdálkodni. Olyan emberek, akik huszonöt-harminc évet töltöttek a bányában. Egyedül Torják volt közöttük gazdaember a kilenc holdjával. Meg is választották elnöknek. Aztán lassan csatlakoztak hozzájuk a pusztaiak mind. A birtok is 550 holdra növekedett. Jobbára erdő, meg legelő volt, az igaz. A kevéske szántóból is követ követ után forgattak ki az ekék.

HANEM AZERT, mégis csak boldogultak. Gépet vásároltak, állatokat. Mind saját erőből. A munkaegység 65 forintot ért már Cser-pusztán, százezer forintnál több tartalékot is gyűjtöttek, amikor 1953-ban, a járási, a megyei szervek — Heves megyéhez tartozott akkor a település —, kimondták a szövetkezet feloszlatását. Torják László nem hagyta annyiban a dolgot. Kutatni kezdte a „döntés" okát.

— Kulák szövetkezet, ezért vontuk meg a működési engedélyt! — „világosították föl" az elnököt a járásiak.

— Már, hogy lenne az kulák szövetkezet, ahol majd mind, volt bányászok dolgoznak — vitázott Torják. Érveit elküldte a Központi Bizottsághoz is. Torják Lászlónak, s a mögötte álló negyven családnak lett igaza. A szövetkezetet újjászervezték, s a szövetkezet kommunistái is mind visszakapták párttagsági könyvüket.

— Személyi bosszú volt az egész... Mert a végén minden kiderült, — emlékezik csendesen.

— A kilenc hold miatt?

— Nem, nem annyira... — Keresgél a szavak között, hogy azokból a kevés is egésszé álljon össze. — Az apámnak harmincöt holdja volt... Erdő, legelő jobbára mind. Nem ért többet az egész 50-60 aranykoronánál...

A HATVANAS esztendő fordulóján egyesült a Cser-pusztai szövetkezet Mátranovákkal. Nagyobb lett a gazdaság, sokasodtak a gondok. Mert Torják László elnök maradt Novákon is. Sőt tavaly a homokterenyei szövetkezet tagjai is érte mentek: legyen az elnökük. Elvállalta, másodállásban.

— Nem az én személyem tartották fontosnak, szövetkezetünk példája volt vonzó — magyarázza. — Homokterenye gyenge termelőszövetkezet volt. Az állam pénzén éltek évek óta... Mi meg keményen dolgoztunk, az igaz, és a munkánknak látszatja is van... Nem kértünk egy fillér támogatást sem az államtól.

Valóban, ahogy Torják László mondja, a gazdaság évről évre gyarapodott, erősödött. Vagyonuk tavaly már majd kilencmillió forint volt. Kilencszázharminc ezerrel nőtt egyetlen év alatt. A tagok sem zúgolódtak. Igaz, a munkaegység értéke csak 31 forintot ért el, de hát nagyon komisz volt a tavalyi esztendő.

AZ IDÉN aztán egyesült Mátranovák, Homokterenye és Nádújfalu. Az elnök Torják László maradt. Két esztendeje beköltözött a faluba, s így most már néhány kilométerrel rövidebb lett az útja. Sokat dolgozott addig is, de most az egyesülés után kiderült, mind három községben, sok még a rendbehozni való. Friss erővel látott munkához. Az alaptalan szóbeszéd az intrika, amivel új munkakörében, találkozott, ha zavarta is, nem igen beszélt róla senkinek. Van anélkül is mit csinálniok.

A termelőszövetkezetben kevés a munkaerő, különösen a munkabíró férfi ember. Nádújfaluban, Homokterenyén, Mátranovákon is ez okozza a legnagyobb gondot. Hanem a tavasszal már sikerült megértetni magát a homokterenyeiekkel. Jól ment a munka. Megelőzték Mátranovákot is. Torják László őszintén örült neki. Már nem annak, hogy Novákon zökkenők vannak. A terenyeiek első nekirugaszkodása okozta örömét.

Mindig a munka, a közös gondok adják szájába a szavakat. Magáról keveset beszél. Csak éppen mellékesen említi, hogy bizony ilyenkor nyáron sokszor éjszakába nyúlik a nap, amikor ágyba kerül. Pedig ráférne a pihenés. A szíve nyugtalankodik.

— Meg aztán nem is vagyok már fiatalember... —, Mosolyogva legyint, s így fűzi tovább egymásba a szavakat: — Ha nem lenne munka, nem lenne gond, akkor talán ránk sem lenne itt szükség... Az embert éppen a munka emeli fel, sokszorozza meg erejét...

SZERÉNYEN, csendesen beszél mint mindig. Most a tavasszal érdemei elismeréséül megkapta a Munkaérdemrend ezüst fokozatát.

Vincze Istvánné

AZ ELSŐBBSÉG AZ EMBERÉ!

A számok — hűvösen és személytelenül — azt mondják: a megyei ipari és mezőgazdasági üzemeiben félesztendő leforkása alatt ezernyolcszáztizenkét baleset történt, százharmincnéggyel több, mint 1964 első felében. A balesetek miatt 36 ezer 996 munkanap esett ki a termelésből — csaknem négyezerrel több, mint tavaly ugyanezen időszakban.

A számok szinte sugallják a különböző átszámításokat, összehasonlításokat. Ilyent például: az egy híján harminchétezer munkanap egy emberre szűkítve több, mint százhúsz év. Vagy fordítva: mintha százhúsz ember egy éven keresztül semmit sem csinálna. Ez pénzben kifejezve tizenkét-tizenhárom millió forint termelési érték veszteség. Esetleg: ha ez az ezernyolcszáz valahány baleset egyszerre történne, három olyan hatalmas kórház is kevés lenne a befogadásukra, mint amilyen jelenleg Salgótarjánban épül... Tollhegyre kívánkoznak még ilyen analógiák:..., mint egy súlyos természeti csapás, a balesetek eredményeként..." „Felér egy véres ütközet áldozatainak számával" és így tovább. Az ember azt hinné, ezek az összehasonlítások elérik a hatásukat. Elég gyakran alkalmazzák is őket.

Vagy talán mégsem elég gyakran? S az is lehet, hogy a statisztikai adatok személytelensége miatt a hasonlatok is személytelenek maradnak? Éppen ezért sokakban legföljebb álmélkodást váltanak ki: „Nahát, tizenkét millió!" „Nahát, százhúsz év!". És éppen azt nem hallják ki a számok mögül, amit kellene? Az ezernyolcszáztizenhétszer feltörő jajgatást, a mentőautó szirénázását. Nem látják a csonkult végtagokat, világtalanná vált szemeket. Azt a három munkást, akit a baleset a legdrágábbtól fosztott meg: az élettől...

Tapasztalták már, hogy az emberek általában azt hiszik, ami mással megtörténik, velük nem történhet meg? S hogy a figyelmeztetésre fölényesen legyintenek?

S ha ez már nem is figyelmeztetés, hanem vészkiáltás? „Emberek, vigyázzatok! Szaporodnak az üzemi balesetek!" Hányan vannak, akik ügyet sem vetnek az efajta „rémüldözésre?" Sőt, hányan vannak, akik saját vigyázatlanságukat, felelőtlenségüket ráadásul „társadalmasítják". Félredobják a védőszemüveget: „Ugyan, elvtárs, hol lennénk ki a termeléssel, ha minden óvó rendszabályt betartanánk..." Amilyen hazug a póz, annyi bajt, keserűséget, tragédiát okoz az üzemekben. Pedig a társadalomnak valóban nincs szüksége olyan többtermelésre, amelynek ára emberek testi épsége. Egy olyan társadalomban, amelyben az emberert történik minden.

Az emberért...?

Sajnos, terjed egy másfajta felfogás, másfajta mentalitás. Vajon miért emelkedett a balesetek száma a Tűzhelygyárban, az Ötvözetgyárban, az ÉMÁSZ-nál? S miért szaporodik a Síküveggyárban, a Nógrádkövesdi Kőbányában, a helyiipari üzemekben, az élelmiszeriparban, a kereskedelemben? Vajon mindig a baleset áldozata a hibás?

A ZIM Salgótarjáni Gyáregységében — bár néhány hónappal ezelőtt erre felhívtuk a vezetők figyelmét — ma sem fordítanak kellő gondot a biztonsági berendezésekre, védőfelszerelésekre. Nem vonják felelősségre a balesetek előidézőit, s még mindig gyakori az a minősíthetetlen eljárás, hogy a balesetekért a felelősséget igyekeznek a dolgozókra hárítani. A gyár öntödéjében például többször előfordult formaszekrény robbanás. Mi történt a baleset után? A jegyzőkönyv tanulsága szerint a dolgozót „figyelmeztették a figyelmesebb munkavégzésre". Hogy mi okozta a robbanást? Annak okáért ki a felelős? Megbüntették-e érte? S hogy többet elő ne forduljon, milyen műszaki intézkedést tettek? — erről nem tudunk meg semmit. Szeverényi Ferenc, munkavezetőjének utasítására fölmászott a savas kád peremére, megcsúszott, beleesett a maróanyaggal telt kádba. Egyik lábán súlyos égési sebeket szenvedett. A vállalat munkavédelmi megbízottja a baleseteért a munkást is felelőssé tette. A Salgótarjáni Síküveggyárban több üzemrész dolgozói — a Népköztársaság törvényeinek értelmében — csökkentett műszakban dolgoznak. Azaz, dolgoznának, mert a valóságban nyolc órát dolgoznak azzal a különbséggel, hogy nyolc naponként huszonnégy órás szabadnapot kapnak. Dolgoznának... mert hiába, hogy a törvény tiltja az egészségre káros üzemekben a túlóráztatást, ezekben az üzemekben talán soha annyi túlóráztatás nem volt, mint az elmúlt félévben. A Minisztertanács Tanácsszervek Osztálya az idén utasításban szabályozta a dolgozók egészségének és testi épségének védelmével kapcsolatos tennivalókat. Az utasítás alapján a megyei tanács szakigazgatási osztályainak — az SZMT munkavédelmi bizottságával együtt — ki kellett volna dolgozniok a munka- és egészségvédelem ügyrendjét, tennivalóit. S annak ellenére, hogy növekedett a balesetek száma a helyiipari üzemekben is, s egyik-másik tanácsi üzemben munka — és egészségvédelmi szempontból meglehetősen alpári viszonyok uralkodnak, ezt az ügyrendet csupán az ipari osztály tartotta fontosnak elkészíteni. És mit szóljunk a szénbányákról? Az idén, a Tröszt terve szerint kevesebb szenet kell kitermelni, mint tavaly. Megszűntek a vasárnapi műszakok. Általában javul a bányák műszaki állapota. Ennek ellenére a szénbányákban soha annyi baleset nem történt: százzal több, mint tavaly. A fél év folyamán minden ezer bányászból tizenkettőt baleset ért. Ketten meghaltak...

Szocialista társadalmat építünk. Emberek építik. Nem valamiféle természetfeletti erők érdekében. Önmaguk és utódaik számára. Vajon eszébe véste ezt az elvet mindenki, akit illet? Vajon annyira természetes, annyira magától értetődő-e ez az elv a hétköznapok gyakorlatában, mint amilyen magától értetődően, szinte könnyedén hangoztatjuk?

Egy vállalati igazgató elmondta, hogy a továbbképző tanfolyamon arra tanították a tudós professzorok: az igazgatónak elegendő, ha háromhavonként egyszer meglátogatja a munkahelyeket. Az igazgatónak a nagy összefüggéseket kell látni. Ezeket pedig közvetlen beosztottjainak beszámolóiból, jelentéseiből, számokból, statisztikai adatokból leszűrheti.

Nos, üzemeink vezetői közül néhányan túlságosan is jól alkalmazzák ezt a tanítást. Amíg lassan a munkás eleven emberből adattá lesz, s a balesetből, a fájdalomból statisztikai mutatószám, prémiumfeltétel, élüzemfeltétel... Nem történt olyan régen, hogy ne emlékeznénk rá: súlyos baleset történt egy ipari üzemünkben. A vezetők boszszúsan méltatlankodtak: oda az élüzem cím...!!

Sok balesetnek oka az áldozat felelőtlensége gondatlansága, figyelmetlensége — ez tény. Nagyon sokszor azonban a vezetőket terheli a felelősség. Akik feledik, hogy társadalmunk egyik alapvető elvét — a dolgozók testi épségének, egészségének védelmét — nem lehet még átmeneti időszakra sem „felfüggeszteni" egy másik alapvető társadalmi szükséglet a termelés fokozása érdekében. Ez a kettő egymástól elválaszthatatlan.

Az az elsőbbség mindig az emberé!

Csizmadia Géza

A testvérországok életéből

Szövetkezeti lakásépítés Lengyelországban

Lengyelországban felfejlődőben van a szövetkezeti lakásépítés. Miután állami lakáskiutalásra elsősorban a legjobban ráutalt családok számíthatnak, a szövetkezeti lakásépítés lehetőségét az egyéb rétegek veszik igénybe. E célból az Általános Takarékpénztár „lakástakarékkönyvet" rendszeresített. Állami lakásépítő segítségben csak azok részesülhetnek, akiknek ilyen takarékkönyvük van.

Lengyelországban 1966-1970 között 1,8 millió lakást építenek, ebből 1,2 millió a lakásépítő szövetkezet kontingense. A szövetkezet olcsón és minden igényt kielégítően épít. Ezeket a szövetkezeti lakásokat maguk a lakók a tulajdonos gondosságával kezelik, óvják, védik, hiszen minden kár, rongálás költsége őket terheli.

Nem kétséges, a szövetkezeti lakás jelentős megterhelést jelent egy-egy családnak. Mégis vállalják a szebb otthon kedvéért. A szövetkezeti bérleti lakás hozzájárulási költsége — a lakás nagyságától és a beépített bútorok mennyiségétől függően — 15-22 százalék. Aki öröklakást akar építtetni, annak 40-50 százalékkal kell hozzájárulnia. Az építés többi költségét a szövetkezet fedezi bankhitelből, amelyet az építtető részletekben törleszt le 40 év alatt. Ha a tulajdonos pontosan fizet — a hitel bizonyos százalékát elengedik neki.

A szükséges első részlet összegyűjtését az állam támogatja. A szövetkezeti betétösszegre a munkaadó vállalat, vagy a bank 2/3 részig kölcsönt ad. Különösen méltányos esetekben a kölcsön visszafizetését elengedik. Az egyetemi hallgatók a szükséges betétösszeg 80 százalékáig kaphatnak állami kölcsönt. Ez lehetővé teszi, hogy az a fiatal, aki megszerezte az oklevelét, saját lakásába költözhessen.

Lényeges könnyítés az építtetőnek az a takarékkönyv, amelyre négy éven át legalább 100 zlotyt fizet be havonta. Az Általános Takarékpénztár az ilyen betéteket havi 50 zlotyval premizálja. Ez a lehetőség különösen a fiataloknak kedvez, mert amikorra családot akarnak alapítani, megvan a lakásuk is. Befizetett összegeik értékét az állam garantálja. Ez azt jelenti, hogy — például —, ha időközben emelkednének az építési költségek, a többletet az Általános Takarékpénztár fedezi.

Miután a kész lakás átvételéig eléggé hosszú a várakozási idő, bevezették a szövetkezeti tagjelöltség alapelvét. A tagjelöltnek négy éven át össze kell gyűjtenie a saját betétre szükséges összeget. Csak a tagjelöltség letelte után, tehát négy év multán kapja meg a lakást. A kiutalások sorrendje felett társadalmi bizottság őrködik.

A szövetkezeti lakásépítésben ujdonság lesz — az eddig eléggé bátortalanul vezetett — szövetkezeti családiház-építés fejlesztése. A családiház-telepeket elsősorban az üzemek és vállalatok közelében hozzák létre és a kisebb városokban. A szövetkezeti lakásnak ez a formája is népszerű, hiszen az építtető hitelt vehet fel a banktól és ezt 45 esztendő alatt kell törlesztenie. A kötelező betétösszeget, azaz az első részlet bizonyos részét „természetben", vagyis a szövetkezeti tagok kezemunkájával is be lehet „fizetni".

Lengyelországban az elkövetkező ötéves tervidőszakban épülő minden három lakás közül kettő szövetkezeti lesz. Hatalmas szövetkezeti vagyon keletkezik ezáltal, amelynek kezelése a szövetkezeti lakások önkormányzati szerveit illeti.

MŰVÉSZ, FAKALAPÁCCSAL

E gondolatok járnak — mondom — eszemben, miközben a fiatal férfi, Laluja András egy kis időre leteszi a fakalapácsot, s jelenlegi munkájáról tájékoztat.

— A réz és ötvözete lágy fémek — mondja a fiatal férfi. — A réz valamivel nehezebb a vasnál, felhasználása régibb keletű, mint a vasé.

A fiatal férfi rézdomborító művész. Kezében most a fakalapácsot lóbálja.

Dr. Mihalik Sándornak, a művészettörténeti tudományok kandidátusának szavai jutnak eszembe, ahogy elnézem munka közben, s hallgatom a beszédét.

Mihalik szerint „...az új idők építészeti stílust kereső törekvései váltig keresik a nagy síkokkal dolgozó új építőművészet segítő és kiegészítő művészetét, keresik, azokat a dekoratív lehetőségeket, amelyek stílus és formabontás nélkül kiegészítői lehetnek egy új, egy erőteljes korszerű épületdíszítésnek." E művészetek közé tartozik a többi között a művészi vaskovácsolás, s a rézdomborítás is. E művészetekre vár a feladat, hogy — s most ismét dr. Mihalik Sándort idézem: „...az új idők nyelvén is monumentális kapukat állítson, amelyekre a kor és törekvéseink szimbóliumait formálhatja, éppen abból az anyagból, amely korunkra a legjellemzőbb, amely a munka örök diadalának az anyaga."

— A kompozíció, amelyen most dolgozom, a salgótarjáni új pártszékház külső homlokzatát díszíti majd. Figurái (két ipari és egy családi figura) kétméteresek lesznek, valamennyi rézdomborítás. Célom, hogy kompozíciómban mindenekelőtt ipari asszociációkat keltsen a nézőben. E célt szolgálják majd a sziluettek is a figurák mögött. Szem előtt kellett, illetve kell tartanom nekem is, hogy iparvidék megyei pártbizottságának épülete lesz az, amelyre munkám kerül.

A kompozíció egyébként a tanácsterem külső homlokzatát díszíti majd. Teljes mérete hét méterszer 2,80 méter. Nagyméretű munka, kétségtelenül! A fiatal művész két hete dolgozik már rajta a salgótarjáni úttörőház udvarán, illetve barkácsműhelyében, amelyet ő „bérelt ki" egy időre. Pihenés nélkül — szombaton és vasárnap sem teszi le a fakalapácsot — alkot, számításai szerint még el tart a munka két hétig így is.

Roppant gonddal, s figyelemmel tevékenykedik, s forgatja a fakalapácsot nemcsak azért, mert a művészi gond, s igényesség minden igazi művésznek sajátja, hanem azért is, mert valóban viszonylag még rövid művészi pályája során egyik legjelentősebb megbízása ez a jelenlegi. Laluja András ugyanis nemcsak embernek, művésznek is fiatal még. A főiskolát mindössze két éve végezte el, jelenleg a budapesti képzőművészeti gimnázium tanára. A fővárosban él, szűkebb hazája azonban Nógrád, Nézsán született. Eddigi munkásságáról ezt mondja:

— A jelenlegin kívül mindössze egy nagyobb munkám van, egy absztrakt felfogásban készült kakas-figura, amelyet a bábolnai állami gazdaság nagy baromfitelepének udvarán helyeztek el 1964-ben.

Mindenképpen érthető tehát, hogy e kompozíció elkészítését számos vázlat, tanulmány, kemény munka előzte meg. Erről így vall:

— Valóban sokat dolgoztam eddig is, amíg elkészítettem a tervet. Természetesen azután is. Kétméteres bányászfigurát is domborítottam rézből. Jelenleg ez a figura a műtermemben van, tulajdonképpen anyagtechnikai, s formatanulmány. Szeretem Salgótarján „levegőjét", az épülő város erejét, dimanikáját, azért is vállaltam el szívesen ezt a megbízást.

A kompozíció előreláthatólag még ez év őszén rendeltetési helyére, a pártszékház tanácstermének homlokzatára kerül.

Mik a tervei ezután?

— Továbbra is rézzel szeretnék dolgozni. Nemcsak azért, mert a korszerű építészet igényli, hanem, mert mind a népgazdaságnak, mind pedig a művésznek gazdaságos anyag. Szeretem a rezet. A továbbiakban elsősorban kisebb méretű portrékat, figurákat szeretnék készíteni. Legalábbis egyelőre.

Ismét kezébe veszi a fakalapácsot. Munkája fölé hajol. Folytatja a harcot az anyaggal — a műért. Amelyet megőriz! Mint a munka, amely létrehozza.

Tóth Elemér